

סימן קמב

כבתה אינו זקוק לה

החלקה עושה מצוה

וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג אינו זקוק לה" ע"ש, ומשמע שאם כיבה במזיד זקוק לה, וכן מבואר בפמ"ג שם ע"ש, וא"כ דעת הש"ג שהמדליק במקום רוחות היה פשיעה וע"כ אם כבתה זקוק לה, אבל לא נתכוון לומר דהוה פחות מכשיעור, ושפיר מבואר בש"ג שבזה אם כבתה זקוק לה אבל אם לא כבתה יצא, וא"ש הערת הגה"ק הגרי"ל דיסקין וצ"ל דאנן נחתגין להדליק במקום רוחות ומ"מ יוצאין כשסותמין הדלת שאין בזה פשיעה כיון שמדליק בכלי עם דלת בכוונה לסתום, וע"כ כיון שאין פשיעה אם סתם יצא, ולא דמי לשמן פחות מכשיעור כמ"ש ודריק היטב כי הדברים ברורים.

והט"ז (ס"ס תרע"ג) שהביא דברי הש"ג שאם הדליק בפני הרוח וכבתה יחזור וידליק, ומ"מ מסיק שאין לברך כשמדליק דלמא הוא כה"ג כשמנים שאינם נמשכין אחר הפתילה דיוצאין למ"ד אינו זקוק לה ע"ש, ואני תמה דהתם יוצא למ"ד אינו זקוק לה שהדבר אינו מצוי כ"כ שיכבה, אבל אם מצוי שיכבה ודאי אין יוצאין לכ"ע, וא"כ נימא בהעמידה במקום רוח דלא יצא וצריך לחזור ולברך אבל לפי דברינו שיצא רק הדין שזקוק לה א"ש, דלמ"ד כבתה זקוק לה אין הפירוש שאם לא נזקק לא יצא והוה כלא הדליק כלל, רק אמרינו שלא קיים המצוה בשלימות שלצאת כתיקונה צריך להשאירה דלוק עד שתכלה רגל מן השוק, (וכן מפורש בשו"ת בית אפרים א"ח סימן קמב), וא"כ הכא שהדליק במקום רוחות וכבה קיים במקצת המצוה, ושפיר אינו מברך לכ"ע כשמדליק עוד פעם גם לשיטת הש"ג ודריק היטב בזה.

ומעתה נראה מדברינו נ"מ להלכה, ולפי דברינו המדליק במקום רוחות וכבה ומדליק עוד פעם צריך לזוהר לחזור ולהדליק באותו שמן ופתילה כמקודם, שאם מדליק בפתילה אחרת ושמן אחר הוא כהדלקה מחדש ולא מיקרי זקוק לה, וכן פירש ב"בית הלוי" מהגרי"ד מבריסק וצ"ל דלמ"ד זקוק לה היינו דוקא באותו שמן ופתילה ע"ש, וכן פירש רש"י זקוק לה, "לתקנה" דוקא, וא"כ הכא נמי המדליק במקום רוחות וכבה צריך לדקדק לגמור מצותו, והיינו באותו שמן ופתילה דוקא דבזה הגדר שנגמר המצוה כמו המ"ד זקוק לה ודריק היטב.

אמנם לע"ד נראה להעיר על ההדלקה בכלי זכוכית מטעם אחר, דלא מהני הדלקה כשצריך תיקון אחר כך דגורנין שמא ימלך ולא יתקן, וכן מבואר בסוגיין שאין מדליקין בתנוכה בפתילות ושמנים שאין מדליקין בהן בשבת

בש"ע סימן תרע"ג (ס"ק ב) מסקינן, "הדלקה עושה מצוה ^{החלקה עושה מצוה} לפיכך אם כבתה אינו זקוק לה" וע"ש במ"א שאם ^{החלקה עושה מצוה} הדליק לכתחילה במקום רוחות אם כבתה זקוק לה, ודעה כאלו לא נתן שמן כשיעור, ומקור האי דינא מדברי הש"ג בסוגיין, ובאר בעזה"ש הדברים, אבל נקדים הערה נפלאה שהעיר מרן הקדוש הגרי"ל דיסקין וצ"ל (בע"פ להלמידיו), והיינו שפקס על המנהג שנתגין המדקדקין פה בעיה"ק שמדליקין על פתח הבית מבחוץ לרשות הרבים כדינא דגמרא, רק מניחים כוסות או מגורה תוך כלי מוקף זכוכית, עם דלת לפתוח ולסגור, ואחר ההדלקה סוגרים הדלת שלא יכבדו הרוח, ומ"מ נראה היטב לבני רשות הרבים דרך ^{החלקה עושה מצוה} הזכוכית ומקיימין בזה דינא דגמרא להדליק על פתח ביתו לרשות הרבים.

וגאון הג"ל העיר שכה"ג ראוי לספוקי אם יוצאין, שבעידן הדלקה אינו יכול לישאר כשיעור, שהרוחות יכבו האור, רק סותם הרוחות תיכף על ידי סגירת הדלת, וקשה הא לדידן הדלקה עושה מצוה, ובעידן הדלקה אינו עומד כשיעור מפני רוח מצויה, וראוי לחוש שאין יוצאין כלל המצוה, וע"כ נהג הגה"ק הנ"ל לעשות הכל בצורה אחרת, והיינו שעשה נקב למטה, שאינו פתוח לרוחות גם בעידן ^{החלקה עושה מצוה} הדלקה, ובזה שפיר יוצאין בלי פקשוק ע"כ שמעתי.

אוצר החכמה

ונראה להקדים שצריך סברת הש"ג שהמדליק במקום דמצוי שרוחות יכבו אחר כך לא יצא דהוה כמדליק בפחות מכשיעור שמן צ"ע דלא דמי כלל, דהתם אין שיעור בגוף השמן שפיר לא יצא, אבל כאן מצד גוף ההדלקה א"ש שיש שיעור, רק דבר אחר דהיינו הרוח מעכב ומנלן שבזה לא מהני והא לא דמי כלל, ובפרט שבזה בידו למנוע הכבוי אה"כ שיכסה בכלי וכדו המגורה לא מיקרי חסרון בהדלקה והוה לן לומר שיצא, וגם לשון הש"ג צריך ביאור שמסיק שהמצמיד במקום רוח וכבה לא יצא, וקשה אי נימא כיון דמצוי שיכבה הוה כשמן פחות מכשיעור, הא בעידן הדלקה לא יצא, וא"כ אפילו במקרה לא כבה נמי אית לן למימר דלא יצא, שהדלקה עושה מצוה ובמקום רוחות לא קיים בהדלקה מצוה, ולמה דייק בש"ג שרק אם כבה לא יצא.

ולע"ד נראה דרך אחר בהבנת דברי הש"ג, דהא ודאי במקום שמצוי רוחות נמי לא הוה כשמן פחות מכשיעור ממש, רק דעת הש"ג דהא דכבתה אינו זק"ל היינו דוקא דכבתה בשוגג או מאילוי אבל אם על ידי פשיעתו כבה זקוק לה, וכן משמע להדיא מלשון הש"ע (תרע"ג ס"ק ג)

למ"ד זקוק לה, ופירש רש"י דחיישינן שמא יפסע ולא יתקן, והכא נמי ראוי לגזור אולי לא יתקן, אבל האחרונים נתקשו בדברי רש"י למה לא פירש כפשוטו שמא ישכח, ותירץ ה"פני יהושע" דלא שכיח שישכח, רק החשש שמא יסבור שאינו זקוק לה ושכחת דין הזה נמי פשיעה ע"ש, וא"כ הכא נוכל לומר דברחות מצוות אין לחוש שישכח לסגור הדלת ויניח במקום רחות דזה כל אחד מבין וידע ושפיר לא גזרינן בזה.

ולדעתי כוונת רש"י שיפסע היינו שיתרשל ולא יתקן ¹²³⁴⁵⁶⁷ לפני שיכבה דיהשוב שיש עדיין זמן ומיקרי בזה פושע (ועיין רש"י ברכות מג: דקרי מתעצל פושע), ובהני פתילות שהאור תמיד חשוד ראוי לגזור שיסמך שלא יכבה, ואז כשכבה ביטל המצוה כדינה למ"ד זקוק לה, ולכן גזרינן שמא יתרשל ואסור להדליק בהני פתילות ושמינים.

שוב מצאתי ב"בית הלוי" שמפרש פירוש אחר בשיטת רש"י, ותוכן דבריו שמחדש דבאור חשוד שמעמיא ואזלא אין יוצאין שאין בו הידור חיכוך למצוה, ושפיר ראוי לחוש שיסבור דסגי ולא יתקן, אבל כשכבה לגמרי ודאי יתקן, ומיישב בזה קושיא נפלאה לדידן למה לדינא כבתה אינו זקוק לה נחוש לחשד כמו שחוששין בבית שיש בו שני פתחים שמדליק בשניהם משום חשד, וע"כ מסיק שאין הכי נמי לדינא אם כבה מדליק לכ"ע משום חשד, ורק באיר חשוד לבד הוא דקיימא לן כבתה אינו זקוק לה דניכר ואין חשד, משא"כ למ"ד זקוק לה לא סגי באור חשוד שאין יוצאין בזה המצוה שאין בזה היכר דבעינן להמצוה, וא"ש שיטת רש"י שדייק ופירש שמא יפסע ולא יתקן, דלא מיירי בחשש שיכבה לגמרי דאז לכ"ע ראוי לחוש שגם למ"ד אינו זקוק לה במה"ג זקוק משום חשד, רק החשש שמא יהא אור חשוד ולמ"ד זקוק לה מחוייב לתקנו, ושפיר פירש רש"י לדדידה חוששין בזה שיפסע ולא יתקן ע"ש היטב.

ועיקר דבריו צ"ע, דמה שפירש דבאור חשוד אין יוצאין בחנוכה אינו מוכרח, דבשבת יסוד החיוב משום

שלום בית בעינן אור המאיר דוקא, אבל בחנוכה נמי אם ניכר שיש אור למצוה אף שאינו מאיר, ומה שפירש רש"י בשבת (מו.) דבנר שכבה והולך אין אסור מכבה צ"ע ע"ש ב"פני יהושע", ואולי בעינן אור הראוי לשימוש כבמשכן, אבל ביותר מה שחידש דכתבה זקוק לה גם לדידן משום חשד, לא משמע כן משאר הפרסקים וסתימת הגמרא, וכן הרמב"ם ¹²³⁴⁵⁶⁷ בפ"ד דחנוכה (ה"ה) מסיק „הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת" ומכאן שאין צריך להדליק גם משום חשד, וצ"ל שלכתחילה תיקנו חז"ל מצות הדלקה בכל החדרים משום חשד, אבל אי כבתה אינו מחוייב להדליק משום חשדא, שהחשש רחוקה מאד ורק כשמדליק מצות חכמים לתקן לצאת מכל חשש, אבל כשהדליק כדין וכבה אינו מחוייב לתקן חשש חשד.

שוב מצאתי שב"פתחי תשובה" ס"ס תרע"ג מביא בשם ה"שבות יעקב" דבכבתה מניח השמן בנר מפני חשד ע"ש, ובפירוש ל"אהל מועד" מביא דיוק נפלא מלשון הרמב"ם בפ"ד (ה"ה) שפוסק „הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת, נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה" ע"ש, הרי דייק דלאחר שכלתה רגל מן השוק פירש דמסלקה, אבל כשכתבה לא פירש שמסלקה, והיינו טעמא שצריך להניחה משום חשדא אפילו כבתה וא"ש, ואולי מיירי כשהמקום בחוץ מואר דבלאו הכי אינו ניכר ועדיין יש חשד, וצ"ע בפוסקים עוד בזה, אבל מ"מ באור חשוד נוכל לומר שיוצאין כמ"ש.

ויוצא מדברינו שאם סתם בכלי זכוכית ולא כבה ודאי יוצא, וגם אין לגזור שמא ישכח או יפסע ולא יסתום דרך בפתילות ושמינים שדרכם להיות חשוד מתרשל שלא לתקן דמדמה שיש עדיין זמן וביניים יכבה ויבטל המצוה, אבל בנידון דידן כל אחד ידע שבמקום רחות יכבה ועליו לתקן ולית לן למיגור מדעתנו ושרי גם לכתחילה כמנהגינו (ואולי גם מרן הגה"ק העיר בזה רק לחומרא בעלמא לעצמו אבל מדינא גם הוא לא ערער מהטעמים שביארנו).

סימן קמג

דין הדר בעלייה בנ"ח בזמן התקנה ובזה"ז

חצר לרשה"ר מניחה בפתח החצר לרשות הרבים דוקא ע"ש, ודעת הר"ן וא"ז וסמ"ג והגה"מ כרש"י, אבל המחבר סותם בש"ע כשיטת התוס' שמסיק (בסימן תרע"א ס"ק ה) „אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר" והיינו כשיטת התוס' ע"ש

בשבת כא: איתא „נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים" ע"ש, ופירש רש"י שהמצוה על פתח ביתו מבחוץ היינו הפתח מביתו לחצר אבל אינו מניחו בפתח החצר לרשות הרבים, ודעת התוס' כאן בסוגיין שאם יש

בביאור הגר"א, דלשיטת רש"י המצוה תמיד על פתח הבית דוקא, אבל המדקדקין יוצאין נמי שיטת רש"י וסיעתו כמו שנבאר להלן.

ולכאורה יש לתמוה לשיטת התוס' למה אם דר בעליית מניחה נגד החלוק, יניח גם הוא בפתח החצר לרשות הרבים כמו הדייר למטה ולמה מניחה בחלוק, ופירש ה"בית יוסף" דמירי שאין הפתח להעליה דרך רשות הרבים או החצר, רק נכנס דרך ארובה מצד שאין רבים עוברין בו, וכ"כ אי יניח בפתח הארובה לא מהני שאינו לצד הרבים כלל, ופתח החצר אינו לצד הכניסה אצלו וע"כ אם יניחה שמה לא מינכרא שזהו ידידה ובוה מניח בחלוק הסמוך לרשות הרבים דוקא וא"ש.

ונבאר עוד דמלבד שיטת רש"י ותוס' מצינו בזה עוד דבר חדש כדעיה המכרעת, והיינו שהסוד (סימן תרע"ז), מביא בשם רב שר שלום, הרבה שדרים בחצר א' שורת הדין שמשותפתין כולן בשמן ויוצאין כולן בנר אחד אבל להידור מצוה כל אחד ואחד מדליק על פתח ביתו ע"ש, ולכאורה דבריו תמוהין דממ"נ לרש"י כל אחד מדליק על פתח ביתו דוקא ולמה פירש שכולם משותפתין בנר אחד, והא כל אחד מדליק בפני עצמו על פתח ביתו דוקא, ולשיטת התוס' חובת הדלקה על פתח ביתו לרשות הרבים דוקא ולא על פתח ביתו וצ"ע לכאורה.

אמנם נראה שלדידה שיטה נפלאה, שפתח החצר היא המקום הדלקה לכל בני החצר כיון שנכנסין שמה מרשות הרבים ויש שמה פירסומי ניסא טפי, אבל המצוה שמה נר א' לכל הבתים שמשותפתין ויוצאין כעיקר מצות ג"ה, והמהדרין שאין רצונם לצאת בשיתוף רק רוצים להדליק בפני עצמם להידור, צריכים להדליק במקום שניכר דהדלקה היא לדידהו והיינו על פתח ביתם דוקא, ומיושב כמין חומר הסוגיא, שהאמת כשיטת התוס' שמדליקין על פתח החצר לרשות הרבים וכדמוכח ממסכתא סופרים (פ"כ ה"ה) שהמצוה בפתח הסמוך לרשות הרבים ע"ש, וכן משמעות הגמרא להלן "חצר שיש לה שתי פתחים צריכה שתי נרות", ומשמע שהחייב על פתח החצר ולא דוקא על פתח הבית, אבל המהדרין בנר לכל אחד אין להו להדליק שמה דלא ניכר שזהו ידידהו רק מדליקין על פתח ביתם אחר כך להידור.

והתוספות בסוגיין פירשו שההוספה כפי מנין הימים אינו אלא כשמדליק נר לבית, אבל אי כל אחד מב"ב מדליקין ליכא היכר בהימים, וע"כ אי אפשר להדר בתרייהו, ולדעת התוס' אי מוסיפין כמנין הימים להידור אין להדליק כמנין אנשי הבית, וכבר תמהו המפרשים שדבריהם בזה סותרים מה שהם בעצמם פירשו מיד אחר כך (ד"ה מצוה) שכולם מדליקין על פתח החצר, וקשה הא א"כ יש

רבי נרות בפתח החצר ואין היכר לימים והלאך מהני, ולע"ד צ"ל בכוננתם שאי מדליקין כמנין אנשי הבית תו אין היכר בימים דיסברו שיש אנשים בסכום זה בבית, והדלקה כפי מנין אנשי הבית, שאינו ידוע כמה אנשים גרים בכל בית, אבל בפתח החצר מינכרא לערך כמה בתים בהחצר ולא שייך כ"כ לתלות ולכן מהני, אבל לשיטת רב שלום תתייבב טפי, דבבתים שבחצר הוא דמדליקין המהדרין, ושם כל אחד מדליק במקום מיוחד להידור דהיינו בפתח ביתו וא"ש.

ולע"ד זהו שיטת הסוד, שבסימן תרע"א מביא כשיטת התוס' שאנשי החצר אינם מדליקין בפתח הבית רק בפתח החצר לרשות הרבים, ולא הביא שהמהדרין מדליקין אחר כך בפתח ביתם להידור שיצאו בשיתוף ולא הדליקו בעצמם או כשבני ביתם רוצים עוד להדליק, שלדידה קיימא לן כהתוס' שלמהדרין נמי נר אחד לבית, רק להלן מביא שיטת רב שלום שמהדרין בנר לכל אחד מדליקין אחר כך בפתח ביתם, וא"כ לדידן שנוהגין כהשיטה דמהדרין כל אחד מדליק בפני עצמו, יוצאין בשיתוף בפתח מרשות הרבים לחצר, והמהדרין מדליקין עוד בפתח ביתם דניכר בזה ההידור לכל אחד והוא הדין בחלוק כשגרים בעלייה וא"ש שיטת הסוד, ושיטת רב שלום הרבא בעיטור וארחות חיים והרבה ראשונים דריק היטב בזה.

ונבאר עכשיו שיטת רש"י שמדליק על פתח הבית לחצר, אי לדידה קפידא להדליק דוקא שמה, או כוונתו דסגי נמי שמה אבל הוא הדין דמדליק על פתח החצר לרשות הרבים וג"כ מהני, והר"ן כאן פירש כרש"י שהמצוה על פתח הבית לחצר, ולהלן בנר שיש לה שתי פיות מסיק שתרייהו מדליקין בפתח החצר, ומשמע דמהני נמי על פתח החצר, וא"כ הוא הדין לרש"י אולי מזהה דמהני נמי על פתח החצר.

אמנם האמת מוכח דרש"י סובר שהמצוה אינו על פתח הבית לרשות הרבים רק תמיד המצוה בפנים דוקא בתוך רשותו ולא בחוץ ברשות הרבים, שהרי דייק גבי חלון דמניחה "מבפנים" כנגד חלון הסמוך לרה"י וצ"ע מה כוונתו "מבפנים", ומצאתי בחידושי הלכות על מסכת שבת מתלמיד רבינו הגר"א זצ"ל עם דברים ששמע מפה קדשו, שמביא דט"ס ברש"י וצ"ל מניחה למטה כנגד החלון ולא גרים בפנים, והיינו שלדעתו המצוה למטה מעשרה טפחים מול חלון העליון, וזהו חידוש פלא שלא מצינו בפוסקים כלל, ולא נתבאר אם זהו מחידושי המחבר או ששמע כן מפי רבינו הגר"א זצ"ל דט"ס ברש"י.

ונראה שרש"י רמז כאן מה שפירש נמי להלן (מח.) מקמי חברי שכתב שם, "כדאמרינן בפרקין דלעיל דנותנו בטפח הסמוך לרשות הרבים" ע"ש, ובאמת בגמרא איתא

החיוב כאן בכה"ג מול החלון דלא מיירי בכה"ג, וכן משמע נמי מהמשנה ספ"ד דב"ק דחנוני מניה נ"ח על פתח החנות אף שאינה דירתו ואין בה חיוב בעצם, ואי נימא כדברינו נזכר לומר דמיירי דמשמש ג"כ כניסה לביתו ולכן מניה שמה נ"ח שמשם נכנסין בני רשות הרבים לדירתו וא"ש ויש לדחות, אבל נראה האמת דלשיטת התוס' דבש"ע קיימא לן כוותייהו, מדליק לפתח דבני רשות הרבים למטה ולא למעלה אצל החלון, וכן ראיתי בירושלים עיה"ק מהמדליקין בחוץ שהדליקו על הפתח כניסה לחצר ביתו או לחצר המדריות כמ"ש.

אמנם נראה דלש"י רש"י וסיעתו שהמצוה על פתח ביתו דוקא ולא על פתח החצר, נראה שיסוד שיטתו שרק הדלקה על פתח ביתו מהני דמוכח שזהו עבור ביתו דוקא, אבל בפתח לחצר אינו מוכח למי קאי ולכן לא מהני, והכא נמי בכניסה לפתח המדריות אינו מקום הדלקה להאי שיטה שאינו מוכח עבור מי קאי וע"כ מדליק מול החלון דוקא, ואף שבש"ע דוח שיטת רש"י והמחבר פוסק כשיטת התוס', אבל הרבה פוסקים קיימי בשיטת רש"י, ועיין בעה"ש שם (תרע"א) שמביא דעת רש"י רמב"ם סמ"ג ר"ן ור"י והגה"מ דלא כהתוס' ומניח דברי המחבר בצ"ע ע"ש, וע"כ לכאורה אף דהעיקר כפסק הש"ע וא"כ יש להדליק למטה, מ"מ המדליק מול החלון כשיטת רש"י ג"כ א"ש, ויש לכל שיטה על מה לסמך ודעביד כמר עביד דעביד כמר עביד כנלע"ד.

אמנם שוב נסתפקתי דהמדליק מול החלון אי מצותו אצל הפתח למטה צ"ע אם יצא עכ"פ בדיעבד בזמן התקנה, ומסברא נראה שרק המדליק בפנים לא יצא שאין פירסומי ניסא לבני רשות הרבים אבל מול החלון דניכר לחו יצא עכ"פ בדיעבד, וא"כ בנידון דידן נמי עדיף להדליק למעלה אצל החלון (אי נמצא למטה מעשרים אמה) שיצא עכ"פ בדיעבד, משא"כ למטה אולי לא מהני כלל לשיטת רש"י, אבל אין זה מוכרח דאולי לשיטת התוס' נמי לא מהני כלל מול החלון גם בדיעבד ובפרט אצלינו שחלונות מצופין בזכוכית ואינו פירצה או ארובה בעלמא כמו בזמנא הלוא אינו ניכר כ"כ כמו בחוץ ואולי לא יצא לשיטת התוס', רק אי מניחה בגזוטרסא בחוץ נראה ויצא עכ"פ בדיעבד לכ"ע.

ומצינו עצה להדליק בתרי המקומות ויוצא בזה מכל חשש, והיינו שמדליק למטה בברכה ואחר כך (בלי שיפסיק בשיחה) מדליק למעלה בדירתו אצל החלון וכה"ג יוצא בהידור בלא פקפוק, ונראה דאין לחוש בזה לבל תוסיף כיון שמכוון לספק ואינם יחד כשתי תפלין או לחלבין רק בשתי מקומות שרי, מיהו נראה שאין מורין להחמיר כן וד"ק היטב בכ"ז כי הענין לא נתבאר בפוסקים כדי צורך.

בטפח הסמוך לפתח ולא בטפח הסמוך לרשות הרבים, רק נראה דרש"י מפרש דכשמניחה בחצירו סגי בטפח הסמוך לפתח, וכשאין חצר מניחה בחלל הפתח מבפנים בטפח הסמוך לרשות הרבים דבעינן שיניחו בחצרו או ברשותו דוקא, וכן בחלון מפרש "בפנים" לאפוקי בזיו או בכותל דלא מהני, ואם כן ממה שפירש להלן (מה) מוכח שסובר דמחזה דמהני נמי בחצר, רק צריך להניחה לפנים בחצר שהיא ברשותו ולא שתהא מונח ברשות הרבים דזה לא מהני כלל, שוב מצאתי שהפרי"ח (תרע"א) העיר בזה ומביא דברי רבינו ירוחם שמביא בשם רש"י דבעינן שהנורות יהיו בפנים דוקא כמ"ש ע"ש, ולפי זה הא דאיתא במשנה בב"ק ס"פ הכונס שאם הניח חנוני נרו בחוץ תהיך חייב, ומוסיף רבי יהודה דבגור תנוכה פטור, מיירי שהניחה בפנים עם דלת פתוח לרשות הרבים דוקא שאין מצותה בחוץ כלל וצ"ע.

אמנם אני מסתפק הלכה למעשה בגר בעלייה בבתיים שלנו היום שנכנסין דרך פתח לחדר המדריות ועולים, ולכל דייר פתח מחדר המדריות לביתו באיזה מקום ראוי להדליק, אי נימא שצריכים להדליק מול החלון כדון גר בעלייה המבואר בברייתא, או התם שאני שאין הכניסה לעלייה מפתח רשות הרבים כמו שהבאנו לעיל בשם ה"בית יוסף", אבל כאן שנכנסין מפתח דרך רשות הרבים לחדר המדריות ומשם לביתו, מדליק שמה דהוה כפתח החצר לרשות הרבים דמדליק בפתח החצר לשיטת התוס' דקיימא לן בש"ע כוותייהו, והכא נמי כאן מדליק בפתח מרשות הרבים לחדר המדריות שמשם נכנסין לביתו.

ונראה להוסיף בביאור הדברים, דנראה פשוט דמה שמדליקין בפתח החצר לחדר לשיטת התוס' אינו מפני שחצר דידהו מקום תשמיש לכל מילי וע"כ חצרו הוה כפתח ביתו, דהא ודאי גם לשיטת התוס' בעצם החיוב הדלקה על ביתו ממש וכמבואר בברייתא, רק כיון שהכניסה לבית מרה"ר היא דרך החצר, מדליק שמה שבוה מתפרסם לבני רשות הרבים וזהו עיקר מצות פירסומי ניסא, וא"כ הכא נמי כיון שנכנסין מרשות הרבים לביתו דרך הפתח למדריות מדליקין שמה דהוה בזה כפתח החצר שכאן נמי הלוא מינכר שזהו הפתח לכל בני הבית, ואף שאין משתמשין היום במדריות כמו בחצירות בזמן חז"ל, נראה שדין פתח החצר בגר חנוכה אינו מפני שהוא מקום תשמיש כמו במזוזה ועירובין וכדומה, רק החיוב שמה מפני שזהו הפתח כניסה מרשות הרבים ושמה מינכר, ומסברא נראה דכיון שהפתח למדריות היא הפתח מרשות הרבים לבית ומינכר דמשמש ככניסה לכל אנשי הבית חובת הדלקה שמה דוקא ואין

סימן קמד

משתתף בפריטי בניח

בשבת כג. איתא, אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה ולכן יוצא, דקולא הקילו בזה לאורח שיוצא בנר דבני בית אף שאינו מבני הבית אבל לא באו להקל על בני בית ג"כ שיפתחו בזה משיעור שמן דידהו, וע"כ האורח משתתף בשיעור שירצה ונעשה בזה שותף, ובני בית מוסיפין שמן כפי שיעור שותפו שתהא השמן דידהו דוקא.

ודברינו ברורים ומוכרחים בלשון האגודה מקור השיטה שצריך להוסיף ח"ל, שמצתי שצריך להוסיף כל מה שיתן חבירו, וחונתו ברור כדברינו הג"ל דלפי מה שחבירו שילם חכה בשותפתו צריכים להוסיף שמן שתהא כל השיעור דידהו דוקא, ומאד תמיהני על האחרונים שהביאו לדינא האי שיטה שצריך להוסיף שמן, וכן, "המשנה ברורה" כאן הביא שיטה זו עם המחלוקת אי צריך להוסיף שיעור חצי שעה דוקא או סגי במשהו, ולא העירו כדברינו לפרש בפשיטות שצריך להוסיף כפי שיעור שחבירו שילם ושייך להשתפות, ובדברינו א"ש לשון הגמ' "משתתפנא בפריטי" ^{אוצר החכמה} וקשה למה דייק שהשתפות בפרוטה, ולדברינו מדויק שאין להוסיף יותר מפרוטה, שההוספה בעצם אין בה מצוה, וע"כ משתתפין רק בפרוטה וסגי בכך, שאם משלם ספי צריך להוסיף יותר שמן כמ"ש.

אמנם בעיקר הדין שצריך להוסיף בשותפות שמן, האגודה יחידאה הוא, והרשב"א בשרת (תקמ"ב) פירש דמשתתף או נותן לחבירו חלק ולא פירש שיעור ושצריך להוסיף, וכן הרא"ש ור"ן לא הזכירו מזה, והרמב"ם גמי סתם דמשתתף ולא פירש שצריך להוסיף על השיעור וע"כ לכאורה יש להקל, אבל המ"א ועוד אחרונים סתמו כהאגודה להחמיר, ולפי דברינו כשמוסיף צריך להוסיף כפי שיעור שותפות דחבירו, והיינו שמן לפי ערך הכסף שנתן, ובוה יוצא המצוה כדיון גם להאגודה דד"ק היטב.

ובדברינו תתיישב עיקר הדין דמשתתף בפריטי, וקשה מאי מהני נתינת פרוטה דהא מצות אינן קונות לכ"ע מדרבנן ולא זכה בשותפות בשמן כלל, ולשיטת מהרי"ל דבכל מצוה כגון יין לקידוש גמי כסף קונה כמובא ברמ"א תר"מ (סימן קצ"ט ס"ק ג) א"ש דהוא הדין במצוה נר חנוכה כסף קונה, אבל הרבה אחרונים פליגי וע"ש בביאור הגר"א, ותיקשי היאך משתתף בפריטי והא כסף אינו קונה, וצ"ל כשיטת הפוסקים דהא דכסף אינו קונה מדרבנן היינו שיכול לחזור עד משיכה אבל כשלא חזר מהני, והכא גמי לא חזר ולכן מהני, אבל לא דמי דהיינו כשעכ"פ משך לבסוף אבל כאן נשאר בכסף לבד שהדליק בלי משיכה וא"כ גימא דלא

בשבת כג. איתא, אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי ארשפיוזא, בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא דאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי ע"ש, וכן בש"ע ר"ס תרע"ז איתא, "אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה" ע"ש, אבל הב"ח מביא בשם האגודה שצריך להוסיף על השיעור שמן בשביל האורח, ומפרש דהטעם דבעינן הוספה היא משום חשדא שאם לא יוסיף בעה"ב בשבילו יאמרו שהאורח לא הדליק ובמשהו שמן שהוסיף לזה סגי ע"ש, וכן הסכים כאן הפמ"ג, דבדיניהם תמיהין שאם יש חשד במשהו שמן טפי לא יסולק דהא אינו ניכר, ובכלל אין בני אדם רגילים לצמצם בשמן שתהא עם שיעור לחצי שעה דוקא וא"כ אפי' מוסיף טפי אינו ניכר, שוב מצאתי בא"ר כאן שהרגיש בזה ומסיק דבעינן שיוסיף בשביל האורח שיעור שמן לחצי שעה דוקא, ודבריו תמיהין שבגמרא מפורש דבפריטי סגי, וכן מדינא דגמרא השיעור שמן לחצי שעה לבד דאחר כך כלה רגל מן השוק ואינו מצוה, וא"כ מה מועיל הוספת שמן דלא דולק אחר הזמן כשכלה רגל מן השוק.

ולע"ד נראה בזה דרך אחר, ותמיהני על האחרונים שלא פירשו כן, והיינו שמצוה חכמים היא לכל בית ובית ליקח שמן ופתילות בשיעור שידלק כחצי שעה ובוה יצא מצותם, ואם נזדמן להו אורח שאינו מבני הבית כלל ורוצה להשתתף שיהיה לו ג"כ חלק בשמן ופתילות, ומשלם לו חלק ושותפות כדיו, הלא בהאי שותפות דיליה חסר לבני בית בשיעור שמן מדידהו דבעי להמצוה, שהאורח קנה קצת כמ"ש, וע"כ לפי השיעור שהאורח שילם להשתתף וקנה בהשמן הם צריכים להוסיף שמן כדי שלא יחסר מדידהו השיעור דבעי להמצוה, ואם השתתף בפרוטה מוסיפין שיעור פרוטה, ואם שילם עשר פרוטות צריכים להוסיף שיעור שמן עשר פרוטות שכל השיעור דבעינן למצוה תהא דידהו דוקא דד"ק היטב בזה.

והסבר הדבר נראה דאף שהוספת עוד שמן בשביל האכסנאי לא מהני כלל, דלאחר חצי שעה שרי לכבות בין אם יש שמן מעט או הרבה, מ"מ האורח אינו יוצא מצותו בדיבור בעלמא שרוצה לצאת וע"כ צריך להשתתף, וכיון דבוה שמן שלו ג"כ דולק, אף דלא בעי שמן דידהו שיש שיעור בלעדו, מ"מ כיון דשמן שלו ג"כ דולק שייך להמצוה

שתהא לו קנין. רק תקנה היא בג"ח שהמשתתף נותן פרוטה דבזה שייך להמצוה ויצא וא"ש. אבל הרמב"ם השמיט דמשתתף בפריטי, ומשמע שאינו חידוש מיוחד בג"ח דקונה כאן בפרוטה רק גם בעלמא מהני וצ"ל כהתירוצים שביארנו לעיל דור"ק היטב בכ"ו.

מהני ועיין היטב ברמ"א וש"ך שם (ס"ק י) אי התנו שרוצים בכסף אי מהני, ועיין בתוס' בכורות יח: ד"ה אקנויי שבמקום מצוה אולי סגי בגמירות דעת לחדד צ"ש היטב. ולפי מה שביארנו דרוב פוסקים פליגי על האגודה, יש לומר דס"ל דלא בעינן בנר חנוכה שותפות כלל

אוצר החכמה

סימן קמה

שמנים הכשרים לנר חנוכה

תיכף הדלקה בכל השמן וע"כ אם מסתפק היה מכבה. אבל בנר של שעה לא בוצר כלל אלא במקום שהתחיל, וע"כ לא מיקרי מכבה כלל, ולכן שרי ביום טוב, וא"ש דבג"ח אין לצאת בנר של שעה המכונה „קנדיל” דגרע שלא נוכל לומר בזה הדלקה עושה מצוה כבכל השמנים בחנוכה.

אמנם הרמ"א מעיד שהמנהג להדליק בנר שעה, וצ"ל דלא בעינן הדלקה בכל השמן דבעינן למצוה וסגי במעשה הדלקה וע"כ מהני נמי בנר של שעה, שחכמים הקילו שהמדליק פעם יצא ואינו זקוק לה אף שאין עוד מעשה הדלקה בכולה, ויוצאין שפיר המצוה גם בנר של שעה כדיון.

ובמק"א פלפלתי אי שייך דמדין אש משום חציו נימא דמיקרי גם בנר של שעה תיכף הבערה בכולה, וביארתי דלא מיבעיא להפוסקים שזהו הלכה מיוחדת במזיק ובה לבד אמרינן אשו משום חציו מגזירת הכתוב ודאי לא נימא כן בנר חנוכה, רק נראה דמעיקר הסברא לא דמי כלל, דבמזיק ורציחה וכדומה שהחויב על הפעולה שגוסו או ממונו הוזהר, מדין אשו משום חציו מתייחס לו וחייב, אבל בנר חנוכה אין המצוה בכלית השמן רק בהאור שמתחדש בכל רגע ורגע, ובזה לא נוכל לומר דכל האור שלאחר כך כבר הו' מקודם מדין אשו משום חציו, ועיין היטב בברכות (נג.) גבי עמוד ראשון ושני שמוכח כן, ובנמוקי יוסף בפ"ב דב"ק תמה למה לא אסרינן הדלקת נר בערב שבת מדין אשו משום חציו, והיינו טעמא דהתם נמי במלאכת מבטח חייבין נמי על כליון וא"ש ויש להאריך בכ"ז אבל אכ"מ.

והנה הרמב"ם השמיט בכלל הא דמבואר בגמרא (כג.) דכל השמנים כשרים ושמן זית מן המובחר, וצ"ע למה השמיט גמרא מפורשת, ובמקום אחר (לעיל סימן קל"ג בהגה"ה) העלינו שהרמב"ם השמיט מהלכותיו ענין הידור בכל המצות וא"ש, אבל נראה שזה אינו, דרק גוי מצוה לית ליה, אבל הא דדאי מודה דבעינן שיקיים מצוה מן

בשבת כג. „אמר ריב"ל כל השמנים כולם יפים לנר ושמן זית מן המובחר” ע"ש, והרמ"א ר"ס תרע"ג מסיק „ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר ואם אין שמן זית מצוה בשמנים שאורם זך ונקי ונוהגין במדינות אלו להדליק בנרות של שעה כי אורם צלול כמו שמן” ע"ש, והמהר"ל מפראג זצ"ל בספרו „נר מצוה” פליג ודעתו שאין להדליק בחנוכה בנר של שעה דהוה כאבוקה ע"ש (מובא נמי ב„עטרת זקנים” שם), ובשעה"ץ מביא טעם אחר לפסול דלא דמי למקדש דהתם הגס היה בשמן, ע"ש, ואף דבחנוכה מכשירין כל השמנים אף שאינם כשרים במקדש דהתם בעינן שמן זית זך דוקא, צ"ל דנר של שעה גרע שאינו שמן כלל והדברים צ"ע.

ולע"ד נראה לומר הסבר שאין להדליק מדינא בנרות של שעה דידון, דבהדלקת נר חנוכה קיימא לן דקיום המצוה בהדלקה, וכדאיתא „הדלקה עושה מצוה” ואם כבתה מיד אחר הדלקה אינו זקוק לה, וא"ש בשמן דמיקרי תיכף הדלקה לגבי כל שמן דבלח קיימא לן יש בילה והוה שפיר הדלקה בכל השמן דמגורה, וכיון שהתחיל כבר בכל השמן דבעינן למצוה בהדלקה יצא מצותו בהדלקה כדיון, אבל אי מדליק בחנוכה בנר שעה לא מיקרי הדלקה בכל הנר רק למעלה במקום שנוגע לבד, ולא נוכל לומר הדלקה עושה מצוה דהוה כמעשה בכל השיעור שמן, וכיון שעיקר מצות נר חנוכה בהדלקה לחדד, כאן אי מדליק בנר שעה לא נימא הדלקה לחדד עושה מצוה בכל השיעור שמן דבעינן להמצוה, וע"כ הדין שאין יוצאין בנר חנוכה בנר שעה כלל, והמצוה בשמן דוקא שבזה יוצאין בהדלקה לחדד כעיקר מצותה כמ"ש.

וראיה לעיקר החילוק דבנר של שעה אינו הדלקה כלל אלא במקום שנוגע נראה להביא מהלכות יום טוב שהמסתפק משמן שבנר אסור דהוה כמכבה, אבל בשעה אם חותך באור שרי, והיינו טעמא דבשמן יש בילה והוה

המובחר, וא"כ כאן בשמן זית דהוה מצוה מן המובחר קשה למה השמיט הרמב"ם האי דינא דהוה גמרא מפורשת וצ"ג.

ונראה להקדים בזה דברי הגמרא כאן בסוגין. אמר אבי מרש הזה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משיך נהוריה טפי, כיון דשמע להא דריב"ל מהדר אמישחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה טפי ע"ש. וקשה למה הידר אמישחא דשומשמי מפני דמשיך נהוריה טפי, והא מפני זה יכול להדליק בכל השמנים ואם מוסיף טפי משיך כוונתו, וגם בכלל מהו המעלה דמשיך נהוריה, ומרן הגאון רבי יצחק זאב סלוביציג זצ"ל הגאב"ד דבריסק ביאר הדברים בפשיטות, שבגר חנוכה הנס היה דשמן מעט דלק הרבה, וא"כ הדלקה ידון בעינן דומיא דנס, ושפיר ס"ד דשמן שומשמי עדיף שבזה משיך בשמן מעט דבוצר טפי והוה בזה דומיא דנס. משא"כ בשאר שמנים אם מרבה בשמן לא מהני לזה מידי, ורק אחר כך שמע, דמ"מ שמן זית מן המובחר דצליל נהורי טפי והוה יותר הידר וא"ש דברי הגמרא.

ומעתה תתישב שיטת הרמב"ם שמפרש הא דאמרינן בסוגין כל השמנים כשרים ושמן זית מן המובחר, והחידוש רק דאף שאין שמן זית מושך מ"מ מהדר דצליל נהוריה, והוה דקאמר כל השמנים כשרים ושמן זית מן המובחר, והחידוש היא שכולם כשרים, וגם דשמן זית נמי מובחר כשומשום אף שאינו מושך, וא"כ לדידן הלוא לא ס"ל ההידור בשומשום, דגיבצי חידוש דשמן זית נמי מן המובחר, ושפיר כל השמנים כשרים דלא בעינן בכלל שמן דמשיך דומיא דנס ודוק היטב בכ"ז.

ובשאר שמנים הפסולין לגר שבת מבואר במשנה שגם שמן שריפה דהיינו שמן של תרומה שנטמאת נמי אין מדליקין בו, ובגר חנוכה בשמן שריפה מיבעיא לן בירושלמי, הרמב"ם פוסק בפרק י"א דתרומות (הלכה י"ח) וזי שאין לו חולין להדליק גר חנוכה מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן, ומשמע שלכתחילה אסור ורק כשאין לו שמן אחר שרי, ולא נתבאר טעם האסור לכתחילה ולמה שרי כשאין שמן אחר.

ובפשוטו נראה דשמן שריפה אסור בהנאה לישראל רק מצות לאו ליהנות ניתנו, אבל לא שרינן מכח מצות לאו ליהנות ניתנו לכתחילה, רק כשאין לו דרך אחרת וכמבואר במגיה למ"ל פ"ה דאישות (ועיין „אבני מלואים" סימן כ"ח ס"ק ס), וא"ש פסק הרמב"ם שאם אין לו שמן אחר שרי להדליק בשמן של תרומה דכשאין עצה שרי ליהנות בהדלקה דגר חנוכה שמצות לאו ליהנות ניתנו וא"ש.

(א) ובעיקר השאלה אי יש קדושת שביעית בשל נכרים האריכו האחרונים, ורוב הפוסקים הסכימו שוהג בשל נכרים, אבל באר"ק המנהג ביישוב הישן שלא נהגין קדושה בשל נכרים ורק יחידי

אמנם לדעתי אין הדבר ברור, דנוכל לומר שמצות לאו ליהנות ניתנו שייך במקום שהאיסור בהנאה כבד בערלה ומחזר הנאה וכדומה, בזה שפיר אמרינן שהנאת קיום המצוה לא מיקרי הנאה כהנאה גופנית ושרי, אבל בשמן שריפה אין לישראל אסור הנאה, דהא עם הכהן שרי, וכן בהדליק, הישראל נהנה בעצמו ואינו צריך לכבות, רק יסוד האסור בזה הכלוי לישראל, וא"כ יש לומר שאפילו ישראל מדליק למצוה דלא נהנה מ"מ הכלוי עבדו והא גופא נמי אסור.

ונוכל לפרש בדרך אחר הירושלמי ופסק הרמב"ם דשמן שריפה שרי גם לישראל במקום מצוה, דהא מדליקין בבתי מדרשות אף שאין שם מהן כלל, והיינו מפני שבמקום מצוה דרבים שרי גם לכתחילה, אבל בג"ה שמצוה דיחיד שרי רק כשאין לו שמן אחר, וא"ש הא דשרינן בשמן שריפה דהיינו שמן של תרומה שנטמאת להדליק לג"ח במקום שאין לו שמן אחר דבמקום מצוה לא אסרינן כמ"ש דר"ק היטב בכ"ז.

אמנם בשמן של שביעית שאסור מדאורייתא שיש בו קדושה, נראה פשוט שכת"ג אסור מה"ת להדליק לג"ח כיון שאין כאן הנאת אכילה או הדלקה פוגם בקדושת שביעית, וגם נראה דבזה לא שייך לומר מצות לאו ליהנות ניתנו, דהאיסור בזה ודאי אינו אסור הנאה רק אסור לכלותו שלא לצורך אכילה והדלקה, וא"כ במקום מצוה אף שלא נהנה מ"מ אין כאן הנאת אכילה והדלקה ושפיר אסרינן כלוי שביעית, וכן מבואר בירושלמי שקלים דיוצאין ביין של שביעית ד' כוסות מפני שנהנה ג"כ ע"ש, וא"כ בגר חנוכה שלא נהנה אסור כמ"ש.

ומסופקני גם בדיעבד אי הדליק בשל שביעית אי יצא, כיון שהמצוה בג"ח כלוי השמן והוה העבירה אולי מיקרי מצוה הבאה בעבירה, אבל דבר זה צריך ביאור באריכות ואכ"מ, ועיין לעיל סימן קל"ה דלכמה ראשונים בחנוכה אין המצוה בכלוי השמן רק בהאור לבד ע"ש וא"כ לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה ועיין ג"כ לעיל (סימן קל"ט בהגה"ה ב), עכ"פ לכתחילה לכ"ע אסור מפני הפסד שביעית גם לפני הביעור וע"כ יש לחוש לאסור תורה ח"ו, ובזמנינו הרבה מהשמן זית מנכרים דלכמה פוסקים אין בשל נכרים קדושת שביעית כלל, אבל חלק ניכר מישראל, וגם להרבה פוסקים קדושת שביעית נחגת אפי' בשל נכרי שאין לו קנין להפקיע קדושת הארץ, ולכן ראוי לצאת לכ"ע ולא ידליק בשמן עם חשש שביעית כלל וד"ק היטב בכ"ז. (א)

סגולה מחמירין לעצמם, ולדעתי סומכין בעיקר על שיטת רבינו הגר"א זצ"ל ביריד (של"א) דס"ל כשיטת סת"ת דבזו"ו דתו"ט ושביעית דרבנן יש קנין לגברי להפקיע הקדושה, ואם כי ב"שנוה

סימן קמו

הלל בחנוכה

בגמרא שבת (כא:) איתא „לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה“ ופירש רש"י לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה ע"ש, והרמב"ם פוסק בפ"ג דחנוכה (הלכה יד) „ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהן מה שהן אומרים מלה במלה בכל ההלל“ והיינו מפני שאין אשה מצווה על הלל שהיא מ"ע שהזמן גרמא אינה יכולה להוציא איש, והוציא כן ממשנה מפורשת בסוכה ל"ח, דאיתא הכי, אבל תמזה מדכתב האי הלכה בהלכות חנוכה משמע שגם בחנוכה שייך האי דינא, וקשה דלכאורה כמו דקיימא לן בשבת (כג.) „נשים חייבין בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס“, והוא הדין מהאי טעמא חייבין בהלל שהיו באותו הנס, והמשנה דסוכה שאין אשה מוציאה איש היינו דוקא ביום טוב שאין אשה מצווה בהלל מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא, אבל בחנוכה למה אינה יכולה להוציא איש וזאת לכאורה פשיטא דאשה חייבת בהלל דחנוכה דניתקנה בשביל הנס כמבואר בערכין (י:) וצ"ע לכאורה על האי דינא.

ומצאתי ב„שדה חמד“ מערכת חנוכה (ס"ק ט) בשם בעל „בנין שלמה“ שנתקשה בזה, והוסיף דליכא לתרץ דנשים אינן מוציאות בחנוכה אף שחייבין בה כמי במגילה דנשים חייבין ומ"מ אינן מוציאות כמבואר בבה"ג ריש הלכות מגילה, דבמגילה גופא דעת הרמב"ם דנשים חייבין כאנשים ומוציאות גמי אנשים, וא"כ גם בהלל למה אינן מוציאות אנשים, וכן אין לתרץ דהחיות מפני נצחון מלחמה ונשים אינן בנות מלחמה, דהא בפורים גמי נשים חייבין במגילה ומשלוח מנות והסעודה מפני הנצחון, וע"כ מסיק דנשים מוציאות הלל, רק סגי באיזה הודאה שהיא כמו בתפלה דנשים חייבין מה"ת וסגי באיזה בקשה שהיא כמבואר במ"א (סימן ק"ו), והוא הדין בהלל חייבין, רק מדאורייתא סגי באיזה הודאה שהיא, וקריאת כל הלל אינה חיוב בנשים, ושפיר פוסק הרמב"ם שאינן מוציאות אנשים בקריאת הלל ע"ש, אבל רוב הפוסקים הסכימו דנשים חייבין בתפלה היינו שמר"ע (עין במ"ב סימן ק"ו) ובפרט להסכמת האחרונים דהלל דרבנן כמבואר גמי בברכות (יד.) א"כ חייבת בכל

אליהו" בכמה מקומות משמע דנוהג בשל נכרי, דבריו בש"ע הלכה למעשה ועיקר טעם, וגם ביארתי במק"א באריכות שאין סתירה כלל, ומעיקר הדין לדעת הגר"א יש קנין לנכרי בזה"ו, רק בזמן המשנה שעדיין יישוב גדול של יהודים על אדמתם נהגו עוד לכ"ע תרומ"ם ושביעית כבזמן המקדש שאין קנין, ורק אחר כך כשבטל היישוב לא החמירו, ונוהגין בזה"ו בארץ ישראל כבסוריא שיש קנין וכעיקר הדין, וכיון שנהגו כן כך הדין היום שיש קנין בזמן הזה, וכן נהגו עד שיבוא הגואל ונוכה לקיים מצות תרומ"ם שמיסין וייבולות כהלכתן (והאמת שבתרומ"ם גופא נהגו גם בזה"ו לעשר משל נכרי גם לדעת הגר"א שיש קנין בזמן הזה, ואולי בתרומ"ם שאין הפסד כ"כ להפריש לבד, נהגו להפריש אף שפטורין וכזמן המקדש, משא"כ בשביעית דקשה מאד ליוהר בקדושה בכל הפירות גם דנכרים וכמבואר בשו"ת מהרי"ט נהגו להקל כעיקר הדין שבוה"ו יש קנין דהוה כסוריא, אבל בזמן המשנה עד ביטול היישוב לכ"ע אין קנין גם בזה"ו כמ"ש, וא"ש המנהג היום להקל בשביעית בשל נכרי, אף שבעצם ראוי להתמיר שכן דעת רוב הפוסקים שנוהג כמ"ש וד"ק היטב בכ"ו.

(והדבר ששטט שגם רבינו הגר"א צ"ל לא מיירי כשנעשה של נכרי בהיתר מכירה ח"ו שבוה ודאי לא מהני כלל, וטעם הדבר דרך במכירת חמץ שאין לישראל שייכות להחמץ בפסח וניכר עכ"פ בזה המכירה מהני ההערמה, אבל בשביעית כשעובד ומוכר ככל שנה ולא ניכר המכירה גרע מהערמה ופשיטא דלא מהני כלל, ובחמץ גופא אם ישראל נכנס תמיד למקום הנמכר או חתמו שעכ"מ לא יוכל ליכנס, ניכר ביה שמערים ולא מתכוון למכירה כלל לא מהני כמבואר באחרונים, ופשיטא דכאן בשביעית דהערמה ניכר טפי ודאי לא מהני מידי, ואפילו למקצת גאונים שהתירו מיירי

שניכר המכירה באסור מלאכות וכן דשרי רק בנכרי וכדומה, ובוה גופא רוב הפוסקים לא הסכימו והורו שאסור, מלבד שיש לחוש לאסור לא תהגם, ובכ"ז האריכו מאד רבני זמנינו וכמה ספרים נכתבו ע"ז ואכמ"ל).

ובעיקר הדין נראה דבזמן הזה יש מקום להתמיר לנהוג קדושה בשל עכו"ם, דשורש ההיתר שסומכין על סה"ת דבוה"ו דמי לסוריא כמ"ש, ויש לומר דבזמן הזה שרוב שדות ביד ישראל הדר דינא כבזמן המשנה שצריכים לנהוג קדושה גם בשל עכו"ם דאין קנין, ויש לדחות דבארץ ישראל המקודשת רובו גם היום ביד עכו"ם, אבל נראה דהעיקר תלוי בקידוש בזמן עולי בכל ובזה אולי הרוב היום ביד ישראל וא"כ יש להתמיר, ובפרט שרוב הפוסקים ס"ל שנוהג בשל עכו"ם.

שוב אמרתי עוד סברא להתמיר היום בשל נכרים, דהממשלה ביד ישראל והם מפקיעים קרקעות כפי רצונם, ואם כי לידון אין להו כח, מ"מ לעכו"ם ודאי שרי להו להפקיע שדינן אותם כדיניהם שממשלה יכולה להפקיע, וא"כ מיקרי יד ישראל באמצע וחייבין כשם שבארנונא לנכרי מיירי יד נכרי באמצע, וא"כ בומנינו יש סברא לנהוג קדושה בשל עכו"ם דמיקרי של ישראל.

שוב מצאתי בקונטרס ג' תשובות מהקדוש האדמו"ר מסטמיר שליט"א שהעיר בשאלה שמא היום שהשלטון ביד ישראל יש להתמיר, ומביא שהוא עצמו לא אכל ספיחים של נכרים כשביקר בארה"ק כיון דהיום הארנונא לישראל ע"ש (עמוד פ"ד) דברים נחמדים, ויש לומר דלענין ספיחין דרבנן דשורש האסור שמא יורע אין לאסור כל זמן שנמצא ביד עכו"ם וישראל לא הפקיעו, אבל לענין קדושה נראה להתמיר טפי בזה"ו מהטעם שביארנו וכ"ז צריך ביאור באריכות ולא באתי אלא להעיר ואכמ"ל.

ההלל דלא שייך הודאה בעלמא שחכמים לא תיקנו אלא הלל. ותי תיקשי בחנוכה למה אינו מציאין איש לדעת הרמב"ם והא היו בהגס וחייבין כאנשים.

ולע"ד נראה ליישב קשייתא, ונראה ברור דגשים פטורין מהלל אפילו בחנוכה אף שהיו באותו הגס, דכשקבעו חכמים כמה דברים במיוחד לזכר הגס כמו בחנוכה הדלקת נרות או בפורים מקרא מגילה משלוח מנות ומתנות לאביונים, בכל אלו חייבו נשים כאנשים, ובפסח נמי כשתיקנו ד' כוסות חייבו בה נשים כאנשים, אבל הלל אינה תקנה מיוחדת לחנוכה כלל רק חיוב הלל הוא חיוב כללי להודות ולהלל בזמן דכל גס ויום טוב שנעשה לכלל ישראל, וכיון שעיקר מצות הלל מיקרי מצות עשה שהזמן גרמא נשים אינן בכלל החיוב, וא"ש דבחנוכה נמי לא קבעו חכמים במיוחד חיוב הלל לזכר הגס, רק קבעו שזהו ג"כ בכלל הזמנים שחייבין להודות ולהלל ובכלל מצות הלל דעלמא, וכיון שגשים פטורין ממצות הלל דעלמא הכא נמי פטורין כאן וא"ש.

ורש"י כאן פירש, "ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה" הוסיף רש"י, "לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הגסים בהודאה" ע"ש, ומשמע שתיקנו במיוחד הלל לחנוכה, וא"כ לכאורה נשים נמי חייבין, ואולי הרבה נסים נעשו לישראל וחכמים הם שקובעין איזה נסים חשיבי דראוי לקובעם לדורות והם בכלל מצות הלל, ובחנוכה ראו חז"ל שראוי לקבוצ הלל על גס זה לדורות, אבל יסוד התיקון היא בכלל מצות הלל דעלמא כמ"ש, וא"ש דגשים פטורין כמו בעיקר מצות הלל דפטורין.

ועדיין קשה דעיקר תקנת הלל לכאורה מ"ע שלא הזמן גרמא, דבכל עת בגס שנעשה לכל ישראל חייבין להודות ולהלל, ואין לזה זמן קבוצ, שבכל חשנה כולה אי נוסח לגס לכל ישראל חייבין בהלל, וא"כ הוה לן לומר שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא ונשים חייבין, אבל באמת שכבר ביאר מרן הגאון רבי יצחק זאב סולווייצקי זצ"ל בספרו בהלכות חנוכה שיש תרי דינים בהלל, ראשית דין הלל בכ"א ימים שגומרין בהם הלל מדרבנן בימים טובים וחנוכה, ועוד יש בהלל דין שירה והיינו בליל פסח באכילה וכן בשחיטת פסחים ובנס הצלה לכל ישראל, והאי הלל בדין שירה לא בעי כל ההלל דוקא שעיקרה מצות שירה ולא דין קריאה, ויש לומר דגשים חייבין במצות שירה אבל תיקון דרבנן בהלל הוה מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורין.

ונראה דהלל זו של שירה חידוש היא ולכמה פוסקים אין מברכין עליה כמו שאנו מברכין על הלל כשקורין בתורת קריאה וכמו שביאר מרן זצ"ל שם החילוק ע"ש, ובחנוכה חידשו חכמים דין הלל בתורת קריאה כמו בימים טובים וע"כ חיובה הלל שלם בברכה דוקא, ולא נתברר למה לא תיקנו בחנוכה ההלל בגדר שירה על הגס שאין צריך

הלל שלם כמו בשחיטת פסחים שלא אמרו הלל שלם, וכן לדעת רבינו האי גאון הלל בליל פסח אין צריך ברכה לפניה שנאמר בתורת שירה ולא מדין קריאת הלל, והכא נמי בחנוכה שאומרים הלל על הגס הצלה הוה להו לתקן הלל בגדר שירה.

ולע"ד נראה שהלכה היא בשירה שלא נאמר בפני עצמו כמו הלל רק יסודה עם מעשה שמעוררו לשמחה, והיינו בליל פסח מתוך אכילה ושתייה אומרים הלל, ובשחיטת פסח יש כאן מעשה השחיטה, וכן בנצחון מלחמה נראה שנאמר בשעת מעשה שהלב שמח בנצחון, אבל לדורות הבאים לא שייך לתקן בחנוכה שירה לבד, ושפיר תיקנו בחנוכה דין הלל כבימים טובים, וא"ש לדורות הבאים הלא לא שייך שירה לבד, וע"כ תיקנו בחנוכה דין הלל דוקא כבימים טובים (ועיין ב"העמק שאלה" ר"ס כ"ז שמת"ת אין חיוב אלא לאותם שניצולו, ולא ביאר שם החילוק בין חיוב שירה לחיוב הלל כמ"ש).

אמנם מלשון מסכתא סופרים נראה דבר חדש ופלא, דאף שיש דין הלל בחנוכה כמו בימים טובים, מ"מ כיון ששורש החיוב היא מפני דין שירה על הגס לא סגי בקריאה בעלמא רק בעינן שיאמר בנעימה דוקא, וכן נביא להלן ממסכתא סופרים, וכן בהלל בליל פסח בבית הכנסת שורשה מדין שירה, ובקריאה מכח שירה מצותה בנעימה דוקא אף שתיקנו דין אמירה דהלל, והדבר מבואר במסכתא סופרים (פ"ב) "וגומרין את ההלל כל שמונת ימי חנוכה וכו' וצריך לברך בתחילתן ולקרותן בנעימה וכו' מצוה מן המובחר לקרות הלל בשני לילות של גליות ולברך עליהן ולאומרם בנעימה" וכו' ע"ש, הרי מבואר שבחנוכה וליל פסח חובת הלל בנעימה דוקא, וא"ש לדברינו דמאחר ששורש החיוב בגדר הודאה על הגס כבשירה תיקנו המצוה בנעימה דוקא כמותה.

והמהחבר בש"ע חילק שלגבי הלל בליל פסח דייק בס"ס תפ"ז ופוסק, "בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בנעימה בברכה תחלה וסוף", ולהלן בסימן תרפ"ג פירש, "כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל" ולא פירש בזה שצריך לקרותה בנעימה דוקא, והכוונה בנעימה נראה דבעינן מדינא שיאמר אותה מתוך התלהבות ושמחת הלב דוקא, שזכינו לגסים וכדרך שירה שבא משמחת הלב (ועיין היטב בהגדה של פסח "מועדים חמנים" עמוד ג ומה שהערנו שם).

אמנם יסוד דברינו דבחנוכה ההלל מפני נצחון המלחמה ובגדר שירה, צ"ע דלכאורה מכח נצחון המלחמה סגי ביום אחד לבד, והא דקורין בכל שמונה ימים ע"כ מפני גס דפך השמן דנתחדש כל יום, וא"כ אין חיוב לאומרה כל שמונה בנעימה שזה אינו אלא ביום ראשון לבד דשייך

לאו דאורייתא, ומשמע דבחנוכה דאורייתא, ולדברינו היינו שאם קורא מיקרי חפצא דהלל מה"ת, וכן פירש התם רש"י דבחנוכה כדאורייתא ע"ש, וא"ש דברי התוספתא בפ"ק דשבת, כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לקריאת מגילה לקריאת הלל ולתקיעת שופר ולנסילת לולב ולכל מצות האמירות בתורה ע"ש, ומשמע דאמירת הלל מצוה מה"ת, וא"ש לדברינו כיון שמשבח על גס כהנ"ל חפצא דהלל מה"ת, והיינו דוקא בנס כבחנוכה שכל בית ישראל זכו מזה לאור ה' וסיהרו עצמם מסומא ע"ז לקבל עליהם עול מלכותו ית"ש, אבל האומרה בגדר חיובא בזמן אחר מקלקל, וקרוב למחרף ומגדף ר"ל, שכאלו זה לבד ממנו ית"ש בשעה שהכל ממנו, וחז"ל תיקנו הלל כשרואים גבורותיו ומקדשים עצמם כביציאת מצרים וחנוכה לבד ואכ"מ.

ולדברינו לגבי חובת נשים בהלל דחנוכה, כיון שהחיוב מכח הגס ולא מגוף היום כמו בימים טובים, וביארנו דתקנה מיוחדת לומר הלל כל שמונה כמו בהדלקת נרות שתיקנו חיוב כל שמונה, יש לומר שחייבו נשים בהלל כשם שחייבין בתפלה, אבל הרמב"ם סתם ומשמע שגם בהלל דחנוכה נשים פטורין, וצ"ל שחילקו חכמים ולא חייבו חז"ל בהלל על הגס לבד כאן כמו בהלל על היום וצ"ע, ונכון לעורר נשים לומר בחנוכה הלל בברכה כדין לצאת המצוה כראוי בלי פקפוק.

גדר הלל כשירה מפני נצחון המלחמה כמ"ש, אבל נוכל לומר שבכל שמונת ימים החיוב מפני נצחון המלחמה, רק המשכו בשמחת הנצחון כל זמן שראו הגס דפך השמן, והאי חיובא חל נמי עלן להודות כל שמונה על הנצחון והיינו בגדר שירה למסכתא סופרים וצריך דוקא בנעימה, אבל המתבר בש"ע אולי מחלק, דמאחר שבשאר הימים ע"כ ציקרה בגדר הלל דלשירה סגי ביום אחד, מעיקרא תיקנו בחנוכה גדר קריאה כשאר חיובי הלל כמו שביארנו לעיל ולא מצות שירה בנעימה שחיובה בליל פסח לבד (שוב מצאתי בחידושי, "צפנת פענח" למסכתות קטנות שמעיר ממסכתא סופרים דחיוב הלל בחנוכה ליל פסח שאני דבעינן מהו "בנעימה" דוקא).

ובעיקר חיוב הלל בחנוכה אם הוא דאורייתא או דרבנן.
ע"ן בשו"ת "חתם סופר" (יר"ד רל"ג) דבעינן מה"ת שיעשה איזה דבר לזכר הגס, אך מה לעשות אינו אלא חיוב דרבנן ע"ש, ולע"ד נראה דאף שחיוב הלל רק מדרבנן וכמבואר להדיא בברכות (יד), היינו חיוב אמירת הלל אינו אלא תקנתא דרבנן, אבל מאחר שקורין הלל כהודאה לגס ציבור שנתקדש ש"ש, וישראל קיבלו מזה עול מלכותו ית"ש כמו בחנוכה מיקרי חפצא דהלל מה"ת, ומקיימין בזה מצוה קיומית דאורייתא דהלל לכ"ע, דכה"ג שם הלל עלה ולא אמירת תהלים בעלמא, וע"ן תענית (כה:): דהלל דריש ירחא

סימן קמו

הברכות על נר חנוכה

שבב"ב הדין כן, דאשתו שאני דחה כגופו ולכן אינו מברך שהחיינו.

אמנם נראה שדבריו צ"ע שאפילו נימא דאשתו מדליקה עליו מהני שאינו מברך עוד ברכת הראייה, היינו טעמא דלמי שיצא מצות הדלקה לא תיקנו ברכת הראייה, אבל עיקר דין אשתו כגופו לא מצינו אלא שפטורה להחליק בעצמה או שיוסיפו נרות עבודה, אבל הברכה מי שלא שמע ולא בירך לכאורה ברור שלא יצא בברכה, וא"כ יכול לברך ביום שני שהחיינו, וצ"ל שזוהי הלכה מיוחדת בחנוכה דגר איש וביתו וכולהו יוצאין ההדלקה עם הברכה כאלו בירכו וא"ש, ועדיין צ"ע מגלן לפרש כן, והאחרונים הסכימו להמ"א וצ"ע.

ועדיין נבדק אני הלכה למעשה בברכת נר חנוכה, שהמ"א מביא כאן (ס"ק ב) שמברך כל הג' ברכות עובר לעשייתן דוקא והיינו קודם שמדליק, ותמהני דבשלמא על

בענין המברכות על נר חנוכה לכאורה המדליק מברך ומציא ב"ב הברכה ההדלקה, ואם אשתו מדליקה עליו בביתו שיצא היינו ההדלקה אבל הברכה לא יצא שלא שמע, אבל טעם חזי דבר חדש שלמדנו מדברי המ"א ועוד פוסקים דס"ל דהבעל יצא נמי חובת הברכה וזהו כאלו בירך ממש, שמעיקר התקנה שאחד מדליק ומברך ומתני לכל ב"ב אף שאינם לפנינו כאלו הם ג"כ בירכו, וזהו כעין עם שבשדות דאניסי דיוצאין שמתה עשרה אף שלא שמעו שזוהי עיקר התקנה, ועיקר דין זה מתבאר מדברי המ"א (תרע"ז ס"ק ב) שפוסק דאם אשתו הדליקה עליו ביום ראשון אינו מברך שהחיינו ביום שני שכבר יצא וקשה הא לא יצא אלא בהדלקה אבל לא בירך, ובמחבר (ס"ק א) מפורש שאם הדליק ולא בירך שהחיינו מברך ביום שני, והכא נמי אף שאשתו הדליקה עליו ויצא הא לא בירך שהחיינו, וע"כ מוכח דבהדלקה עליו אשתו וזהו כאלו בירך ממש, ואינו דאית

ולע"ד נראה לכאורה להביא ראייה לשיטת הפוסקים שאין לברך גם ברכת שעשה נסים אלא לפני ההדלקה. דבערב שבת מדליקין לפני הזמן וזהו לן לומר שיברך שעשה נסים בזמנו. וע"כ מוכח שאי אפשר לחלק. ועיקר הברכה דשעשה נסים ניתקן נמי למצות הדלקה כמו ברכת הדלקה גופא. וברכת הרואה אינו אלא למי שלא מדליק מברך עכ"פ על הראייה. אבל עיקר הברכה אינו על הראייה שנברך אחר הדלקה. רק ניתקן להדלקה וע"כ מברכין לפניו כמו מקרא מגילה. ואפילו נימא דב"ב שיוצאין מברכין עכ"פ ברכת הראייה. היינו כשלא שמעו ברכה זו בהדלקה כעיקר המצוה. אבל עיקר המצוה מן המובחר לברך שעשה נסים לפני הדלקה שהיא מצות היום. וא"ש שיטת הפוסקים שמברכין כל הברכות לפני הדלקה, וכמדומני שאין יסוד בדברי נאמן ביתו דהאריו"ל ה"ה הקדוש הרח"ו זצ"ל וכן בשאר כתבי הקדוש האריו"ל דפליג ע"ז. וע"כ מנהג הג"ל לברך אחר הדלקה שעשה נסים צ"ב. א)

ונוצאתי ב. צפנת פענח הלכות חנוכה שמביא דבזה"ז אין מנהג לברך ברכת הרואה בחנוכה. ומפרש הטעם שברכת הרואה ניתקן על הנס שניצולו מהעכ"ר ובה אמרינן שבוה"ז בטלה מגילת תענית וע"כ אין מברכין עלה (ע"ש בפ"ג ה"ג). ואני תמה על מה שכתב שאין נוהגין לברך. והדיון מפורש בש"ע סימן תרע"ו (ס"ק ג) שמחוייבין לברך. רק לדעת הש"ע אין חיוב ברכה זו אלא למי שלא הדליק ולא הדליקו עליו ואינו עתיד להדליק כמבואר במחבר שם. ולא שייך ברכה זו אלא למי שיושב בספינה כמבואר ברש"י שם (כג.). ובוה"ז נראה שמברך בספינה ולא בעיגן היום הדלקה בפתח הבית. וע"כ אין מקום כ"כ לברכה על הראייה לבד. אבל אם אין לו להדליק ולא הדליקו עליו מברך ברכת הרואה גם בזה"ז.

אמנם אם אמת היא שאין נוהגין לברך כשרואה הייתי אומר, שבאמת מסופקני בברכת הרואה אי יש לברך רק בשעה שמקיימין בהנר מצוה והיינו תוך חצי שעה או אפילו דולק אחר כך. ואי נימא שאין לברך אלא בשעה שמקיימין בהנר מצוה אין מקום לברכה זו אלא בחצי שעה ראשונה משקיעה ואילך. דאחר כך ראוי תמיד לחוש שמא היא כבר אחר חצי שעה ואין בה קיום מצוה. והדבר אינו מצוי כ"כ ושפיר לא ראינו מברכין בזה. ב)

דסמכין על קבלה כשאנו נגד כל הפוסקים, היינו אי נוהג תמיד כדבריהם הוה להו כבית דינו, אבל הא דאי אינו יכול לבחור לעצמו רק פעם מהמקובלים. בשעה שרוב הפוסקים לא מסקי כן, ולכן בגידון דידן אין לשנות מהפוסקים לברך מלווה קודם הדלקה ודו"ק היטב.

ב) ובענין ברכת הדלקה מצאתי דבר חדש מהגרעביץ זצ"ל בספרו „מור וקציעה“, שמסיק דהברכות בניח אינם כברכת המצות

ההדלקה פשיטא דמברך ואחר כך מדליק כמו בכל המצות. אבל ברכת שעשה נסים גם הרואה מברך. ומסתברא שעיקרה בגדר ברכת ההדאה, וכן מצאתי בשאלתות פרשת וישלח (מצוה כ"ו). וכך מטא יומא דאתרחיש להי ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מיחייב לברוכי ברוך אשר עשה נסים לאבותינו בזמן הזה בחנוכה על שרגא ובפורים על מקרא מגילה שנאמר ויאמר יתרו ברוך ה' ע"ש. והאי קרא מייחנין בברכות (נד). לענין הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל דמברך ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה מהאי קרא ע"ש, וכיון שהגדר ברכת ההדאה ראוי לברך אחריה שרואה ונוכח, וכן בברכת האור דבורא מאורי האש מפורש בא"ז שמביט בצפרנים דרואה ואחר כך מברך. דבברכת הרואה רואה ואחר כך מברך, וכן מפורש במ"ב בהלכות שבת רצ"ו ס"ק ל"א ע"ש. (והיינו דלא כמנהגינו היום שמברכין בורא מאורי האש ואחר כך מסתכלין בצפרנים). עכ"פ כאן בחנוכה מסתברא שמדליק ורואה הנרות שמרגיש בזה וגיכר הנס, ואחר כך מודה ומברך דכה"ג עדיף טפי, ורק במגילה שלאחר קריאה אין על מה לברך הדין שמברך לפני הקריאה. אבל בחנוכה לכאורה עדיף טפי להדליק מיד אחר הברכה ואחר כך לברך שעשה נסים ושהחיינו וא"ש.

אמנם עיינתי בש"ע ומפרשים ולכולהו פשיטא דמברכין מקדם כל הג' ברכות ואחר כך מדליקין כמבואר בבית יוסף ודמ"א וכן הסכימו האחרונים. רק מצאתי ב.לקט יושר" עם מנהגי בעל תה"ד דלאחר שאמר הברכה להדליק היה מדליק מיד, ושאר ברכות אומר באמצע הדלקה ע"ש, ומבואר דברכת שעשה נסים מברך אחר שהדליק, וכן מצאתי במאירי בסוגין שיש מדקדקין לברך שעשה נסים אחר ההדלקה דוקא ע"ש.

שבתי וראיתי בסכו. „דברי שלום“ שמביא מנהגי בית"אל בירושלים שיסודם מקדוש האלקי רבי שלום שרעבי זצ"ל שהתנהג בכל דרכיו רק ע"פ תורת הקדוש האריו"ל, ומסיק „בחנוכה המנהג לברך תחלה להדליק נר חנוכה ומדליקים. ואחר כך מברכין שעשה נסים ושהחיינו, וכן בשאר לילות מברכין שעשה נסים ע"ש, הרי מעיד שהמנהג להדליק תיכף אחר הברכה ראשונה, ודלא כהפוסקים שהבאנו שצריכים לברך כל הברכות ואחר כך להדליק. וכן מבואר בסידור מכת"י הקדוש הרב שלום שרעבי זצ"ל.

א) ובעיקר הדין אף שיש הוכחות ג"כ כשיטה זו לברך שעשה נסים ושהחיינו אחר הדלקה, לדינא נראה שיש לנהוג כאן כהפוסקים דמברכין כולתו עובר לעשייתו, ואף שבעלמא במחלוקת הפוסקים דברי המקובלים מכריעים, היינו כשברור שכן דעת המקובלים כגון שמשורש בזה"ק או בכתבי האר"י ז"ל, אבל כאן הגרש"ש זצ"ל יחיד, דשאר תלמידי האר"י ז"ל לא הביאו דבר זה, וספק קבלה לא מוהי נגד הפוסקים לכ"ע כנלע"ד, ועוד נלע"ד דהא

סימן קמח

אמירת על הנסים בברכת המזון

אין להתפלל על נס, והכא נמי אין לומר נוסח הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות ע"ש, והיא באמת קושיא נאה על הרמ"א.

אמנם האמת שלא על הרמ"א לבד קשייתו, רק במסכתא סופרים שם מפורש בנוסח על הנסים לומר כאשר עשית בימי מתתיהו וכו' כן יעשה עמנו ה' אלקינו ואלקי אבותינו נסים ונפלאות ע"ש, ומשמע שמתפללין על נסים, ואולי זה אינו תפלה לנסים רק מספר שעוד יעשה ה' עמנו נסים ונפלאות, אבל כשאומר כן בנוסח הרחמן כתפלה דעתו שאסור חלא כרמ"א.

ובפשוטו אמינא שאסור לאדם לבקש על עצמו נסים, אבל כשמבקש כבימים ההם בזמן הזה, היינו לקדש שמו יתברך ולא לצרכי עצמו, שרי לבקש מהבורא ית"ש שיעשה נסים ונפלאות למען קדושת שמו ואין בזה אסורא, ולכן התם בברכות שמבקש שאשתו המעוברת תלד זכר מתפלל לעצמו נס ואין מזכירין מעשה נסים, אבל כשמתפלל כבימים ההם בזמן הזה שמבקש לכבוד שמים שרי, שוב מצאתי שה"ש יסודות יעקב"ו עצמו הרגיש לתרץ כעין זה ע"ש היטב.

ואמרתי בזה ליישב בדרך אחרת, שאין להתפלל על נס לדבר פרטי אבל שרי לבקש בדרך כלל לנסים, וספרתי מעשה שהחסידים מספרים על אחד מגדולי האדמו"רים ה"ה הרה"ק מלובלין זצ"ל שייצץ לאחד שדחיקא ליה שעתא שיכנס להגרלה חבטיח לו שיצליח וירוח בעוה"שית, ולבסוף נכנס אבל לא הצליח, והאדמו"ר זצ"ל גאנח מאד שהלוא צדיק מושל ביראת אלקים ובודאי סימן הוא שאין מחשיבין אותו בשמים ולכן לא התחשבו בבקשתו, וע"כ החליט שלא להיות עוד אדמו"ר ולקבל פתקאות, וכששמע מדבר זה הרה"ק מפרשיסחא זצ"ל ענה לו: "מי יאמר לך מה תעשה כתיב" וקשה הלוא צדיק גזר הקב"ה מקיים, וא"כ הצדיק יכול לומר לו מה לעשות, אבל האמת שהצדיק צריך להתפלל לה' שיעזור, אבל להכתיב

אמירת על הנסים בחנוכה בתפלה מבאר בסוגיין, רק בברכת המזון משמעות הסוגיא שאינו אלא רשות וכדמסקינן אינו מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה, אבל הרמב"ם פוסק בפ"ב דברכות (ה"ו) "בחנוכה ובפורים מוסיף באמצע ברכת הארץ על הנסים כדרך שמוסיף בתפלה" ומשמע דסובר שהיא חיובא, ובלח"מ הרגיש בזה ותירץ דמאחר שבירושלמי מבאר שאם שכח על הנסים חזר, הרמב"ם לענין דחזר לא ס"ל בירושלמי כיון דמפורש בש"ס דילן להיפך, אבל לענין שהיא חובה שאפילו לגמרא דידן הלוא אין אסור, ס"ל שראוי להחמיר מדינא לומר על הנסים בברכת המזון ע"ש.

וביותר נראה שהרמב"ם סומך על מסכתא סופרים (פ"כ) שמפורש התם לענין על הנסים, ושניהם נזכרין בברכת המזון ומשמע שאינו רשות רק חיובא ושפיר פוסק הרמב"ם כן, מאחר שגם לש"ס דילן יש לומר דלמסקנא דס"ל לרב ששת, כתפלה מה תפלה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה, הנה כתפלה לגמרי וחובה כמו התם ושפיר פוסק הרמב"ם כן להלכת.

אמנם ה"בית יוסף" מביא בשם הכלבו דמי ששכח על הנסים יאמר כשיגיע להרחמן, "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" ע"ש (בסימן תרפ"ב) וכן פוסק הרמ"א שם ע"ש, ובספר "ישועות יעקב" שם מביא בשם א"ז בעל "תבואות שור" שדחה דין זה מהלכה, וטעמו שאין לבקש מהקב"ה נסים, ומכריח כן מגמרא ברכות (ס). היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד זכר הרי זה תפלת שוא ואקשינן, ולא מהני רחמי תא כתיב ואחר ילדה בת אחד שדנה דין בעצמה אם תלד אחותי נקבה לא תהא חשובה כאחת השפחות מיד נהפכה לבת, ומשני, אין מזכירין מעשה נסים, וקשה הלוא יש מקום לתפלה שתלד זכר על ידי מעשה נסים, אלא ודאי

בעלמא רק הברכה בכלל עיקר מצות פירסומי ניסא, והמדליק בלי ברכה אינו חסרון ברכה לבד, רק בפירסומי ניסא דבעינן להדלקה, ולהכי בבית הכנסת מדליקין ומברכין דוקא, ולענין יש לקיים חידושו בברכת שעשה נסים ונפרש שזה חיובא בכלל פירסומי ניסא, אבל ברכת הדלקה מסתברא שאינה אלא ברכת המצות, וא"ש דברי הרמ"א סי' תרע"ז (סק"ב) שאפילו הדליקו עליו בתוך ביתו שיצא חייב לראות הנרות ע"ש, ולכן מחייב לצאת בברכה שזוהי בכלל מצות פירסומי ניסא, אבל תמהני דמלשון הרמב"ם פ"ג דחנוכה

אין בזה שום נזנח אסור, ומי שישב היטב פסק רבינו הרמ"א
 (חריק היטב בזה. א)

ראגב ראיתי ב"י שיעזר יעקב" שם שמביא תורת חכם אחד
 שפסק דבשבת חנוכה אם שכח על הנסים חייב לחזור
 שמחייב לאכול פת מכת שבת, וכדעת הפוסקים דבשבת ר"ח
 חזר אם שכח יעלה ויבא שמחייב לאכול פת, הוא דחה
 שעל הנסים שאני שהיא רשות וע"כ אינו חוזר אפילו בשבת
 ע"ש, ולע"ד פשוט שאפילו אינו רשות רק חובה כמו שביארנו
 לעיל שיטת הרמב"ם, מ"מ אם שכח אינו חוזר שלא תיקנו
 חכמים בזה לחזור, ורק ביעלה ויבא שתיקנו שחזר במקום
 שחייב לאכול פת דעת כמה פוסקים דבשבת שמחייב לאכול
 פת חזר, אבל כאן בעל הנסים מעולם לא מצינו שחזר וע"כ
 בשבת חנוכה נמי אינו חוזר חריק היטב. ב)

להבורא יתברך שמו באיזה דרך ישיע ע"י כתיב: „מי יאמר
 לך מה תעשה" שהקב"ה ימצא כבר הדרך לצדד לו, ואיני
 צריך להכתיב להבורא במה לעזור שיעזור בתגולה דוקא
 והתנחם בזה האדמ"ר מלובלין זצ"ל.

ועכשיו נראה שכל אחד צובר תלאות בימיו חייו, ודרך
 כלל כמעט כל אחד יש לו לספר על נסים ותפלות
 שראה או הרגיש בימי חייו בהשגחה יתירה של הבורא ית"ש.
 ואין שום אסור להתפלל לה' שיעשה לו נסים, רק להכתיב
 ולבקש נס מיוחד שישנו בזה בשבילו סדרי הטבע אסור,
 ולכן אסור להתפלל שיהפוך הקב"ה צובר מזכר לגקבה, אבל
 כשמבקש סתם „הרחמן הוא יעשה לנו נסים ותפלות כמו
 שעשה לאבותינו וכו'", כיון שאינו מכתב איזה נס רק מבקש
 מדרך כלל מהבורא ית"ש שיעשה עמו נסים כרצונו ית"ש

סימן קמט

שמחת חנוכה וענינה

דענוכה (ת"ג). ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו
 שמות ימים אלו שתחלתן כ"ה בסלול ימי שמחה והלל
 ומליקין בהן הגרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה

יום ראשון או שני וכו' שבו היו הלויים אומרים בבית המקדש
 כמו בכל יום, ולע"ד ראוי ליהדר שלא לומר כן בחנוכה שפא ח"ו
 בכלל „דובר שקרים לא יכון לנגד עיני", שהאמת שהלויים לא אמרו
 כלל במקדש האי שירה כלל בחנוכה רק אמרו אז מזמור שיר חנוכה
 הבית לדוד כמבואר במסכתא סופרים, וע"כ אם אומר בחנוכה
 כשאומר השיר של יום דכל יום השיר שהלויים היו אומרים בבית
 המקדש הוה ח"ו כמדבר שקרים, ולכן אף שדברי מסכתא סופרים
 אינם ברורים שאולי לא מיירי במקדש ולכן אומרים תרויהו דהיינו
 השיר של יום וגם מזמור שיר חנוכה, מ"מ יש לאומרים בלי להזכיר
 בהתחלה על איזה מהם „שהיו הלויים אומרים בבית המקדש" חריק
 היטב בזה. (ועיין בחידושי „חתם סופר" לביצה ד: שמהיר
 כדברינו שלא לומר שבו היו הלויים אומרים ביום טוב שחרית דהוה
 דובר שקרים ע"ש).

יש ליהדר נמי בשבת ר"ח בכל השנה שהשירה של ר"ח לבד
 ולא של שבת כמבואר בגמרא (סוכה גז:) אין לומר היום שבת
 קודש שבו היו הלויים אומרים בבית המקדש שלא אמרו אז של
 שבת כלל רק של ר"ח לבד וכו'.

ובקריאת התורה דחנוכה מאד אני נבוך ולא אדע למה נוהגין
 בכל ארתי לקרות בכל יום הגשאי דיום ולא קורין נמי מיום של
 אחריו כמו שנהגו בחוץ לארץ, והלוא פשיטא שבחוץ לארץ אין
 קורין מיום של אחריו מטעם ספיקא דיומא שלא שייך בחנוכה
 וא"כ גם בארתי היה לן לקרות מיום של אחריו וע"כ. רק המנהג
 כפי דעת הגר"א זצ"ל דפליג על הרמ"א, ולא ידעתי היאך נתפשט
 דוקא בזה מנהגו ובקריאה דר"ח ושאר פסקי לא נתפשטו וכ"ז צ"כ
 בשורש המנהגים כאן.

בשבת (כא:) מאי חנוכה שכשנכנסו יונים להיכל סמא
 כל השמנים וכו' לשנה אחרת קבעום ועשאו
 ימים טובים בהלל והודאה ע"ש, אבל הרמב"ם פוסק בפ"ג

א ובעין זה אמרתי בענין ברכת המינים בשמחה עשרה
 שהרמב"ם מפרש בריש פ"ב דתפלה „בימי ר"ג רבו האפיקורסים
 בישראל והיו מצירים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאדתי השם,
 וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם עמד הוא ובית דינו
 והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורסים
 וקבע אותה בתפלה כדי שתהיה ערוכה בפי הכל" ע"ש, ויש לתמוה
 הלוא גמרא מפורשת בברכות ז. בריב"ל שרצה להעניש מין שציערו,
 ומסקינן שגם ענוש לצדיק לא טוב ע"ש בתוס' שאין להתפלל
 לשמים ע"י.

ונראה שעל מין פרטי המצער אותנו אין להתפלל שיאבד
 הקב"ה אותו, דבהדי כבשי דרחמנא למה לן, ומי יודע ומבין מחשבת
 הבורא ית"ש בהנהגת עולמו, ואין לנו רשות לבקש שיאבד אותו
 כרצונו ודעתנו, וע"כ אנו מתפללין על המינים בכלל שכרגע
 יאבדו שזו בעצם גם רצונו ית"ש. אבל על מין פ"טי אין להתפלל
 ולדחוק שהקב"ה יאבד אותו שיש בכל אחד חשבון מיוחד, מלבד
 אם הוא מסית ומדיח דהוה כרודף שמצוה וחובה עלינו לאבדו
 ולהתפלל לה' שיאבד אותו ויציל אותנו בזה מנשיכת נחש כמוהו.
 אמנם העיקר נראה ליישב קושיא דילן, שברכה זו מיירי במינים
 המצערים אותנו שמסיתים ומדיחים לשוב מאחרי השם, ובזה יפה
 ביאר הרמב"ם בלשוננו המזוקק „שזו גדולה מכל צרכי בני אדם".
 ובמעשה דריב"ל ציער בקראי אבל לא הסית והדיח רבים וע"כ
 לא שרי לדחוק הבורא ית"ש לאבד אותו וכו'.

ב ואנב אמרתי עוד להעיר כאן בסדר היום דחנוכה, שיש
 נדחין לומר כשאומרים אחר התפלה שיר של יום מתחילין היום